

BRAK PRED FORUMOM MOSKVE I RIMA

VELIKI naš biskup i narodni učitelj, Strossmayer pisao je dne 18. lipnja 1883. ruskom učenjaku i obraćeniku, o. Martinovu D. I. ove značajne riječi: »Sv. Otac zaslužuje sa-
svijem posebnu ljubav Slavena. On i kardinal Bartolini veliki su prijatelji slavenske stvari. O moj dragi prijatelju! Kako mi iz srca vadite riječi, kad govorite o toliko željenom obraćenju rusko-
naroda. Jest! Treba da žrtvujemo sve svoje sile duše i srca za tako uzvišenu svrhu. Po mojem mnijenju je glavna zadaća Crkve katoličke i sv. Stolice u ovom vijeku: približiti se Slavenima, što je više moguće, osobito u Rusiji. Predobivši nju za božansko jedinstvo Crkve katoličke predobiven je ujedno cijeli svijet, koji ima još pozitivne vjere.«¹ A u »Glasniku« svojih biskupija piše g. 1882. o ruskoj crkvi ovo: »Najveći i najvažniji ogranak crkve pravoslavne, crkva ruska, je li slobodna i u svom apoštolskom zvanju neodvisna? Pače je li ona, otkad je patrijarkat moskovski sa sinodom petrogradskom zamijenjen, u pravom smislu crkva ili samo njeka vrst zavoda državnoga? Na svaki način znam za cijelo, da i sami najumniji i najvažniji državnici u Rusiji priznaju, da u crkvi ruskoj nema dovoljno života i snage, da svlada one opasne nauke i težnje nihilističke, koje je sam pakao izrigao. A ne će te snage i života biti ni onda, ako se patrijarkat moskovski uzpostavi, kako to neki žele, ne će ga biti sve dotle, dokle se sa crkvom zapadnom ne izmiri i iz nepresahnjivoga izvora sveobćeg jedinstva crkvenoga novi život i novu snagu za postignuće svo-
ga apoštolskoga zvanja ne uzcrpi.«² Kako je veliki biskup stvari tako reći do u dno zagledao, pokazuje kasniji tok povjesnice. Kantizam i marksizam, što niknuše na tlu uzoranom i zasijanom protestantizmom, počese roditi u mekoj slavenskoj duši, koju ruska crkva sputavana državnim okovima nije mogla učiniti otpornom prema ovako razornim nametnicima. I danas se već zapažaju posve jasno obrisi velike svjetske konstelacije: sve, što »još pozitivne vjere« ima, računa s Rimom, upire oči u nj, a sve, što te vjere nema, okreće se k Moskvi kao svojoj Meki. Moskva — Rim! S pravom se već opetovano isticali kao najljući, da jedini neprijatelji, kao nevjera i vjera. ³ Rim i jedino Rim uspješno, jasno i od-

¹ List je pisan francuski. Original u »Bibliothèque slave« (Paris), prijepis u mene.

² (Cepelić-Pavić), Josip Juraj Strossmayer, Zagreb 1900—04, str. 755—6.

³ Na očigled tih činjenica upravo je nepojmljivo, kako može pisac »Kratkog pregleda jugoslovenske književnosti« (knjiga treća, Miniaturna biblioteka, Novi Sad 1931., str. 26.) pisati: »širenjem protestantizma, bila bi se kod nas

lučno brani najosnovnije pojmove i prava pojedinaca i cijeloga društva, te nastoji svim silama spasiti Evropi one dragocjenosti, što Moskva hoće da raskući poput dragulja svojih nekadašnjih vladara. Jedna od najvažnijih vrednota, o koju se nije ljut boj, jest i — brak ili ženidba.

I. BRAK PRED FORUMOM MOSKVE.

a) boljševička praksa.

Prema svjedočanstvu vrsnoga orijentaliste o. Schweigla D. I. registrira Rusija osim Ukrajine godišnje oko 200.000 ženidbenih rastava,⁴ a jedan očevidac svjedoči, da u Moskvi samo jedan državni matičar kraj svega toga, što nema dužnosti prijaviti svaku ženidbu, dnevno bilježi po 25 ženidaba i 10 rastava.⁵ Pod izlikom, da treba svuda i riječju i djelom dokazivati emancipaciju od »buržuskoga morala«, traže mladići »uime drugarstva« od ženskih, da im se podaju. I da ne bi na njih pala sumnja očajukanja s »buržujstvom«, znaju mnoge takovim zastupnicima i oduševljenim pristašama »proleterskog morala« nasjedati.⁶ Douillet, i sam očevidac, pripovijeda između ostaloga i to, da je ščučev, pregledavač putnih isprava u Čeljabinsku nalazio sumljivima papire onih ženskih, s kojima se želio »pozabaviti« on — oženjen čovjek. I puštao ih tek, pošto je zadovoljio svoju strast pa makar i uz stražarsku asistenciju, ako već drukčije nije išlo. I sve je to radio nekažnjeno, dok jednom ne osramoti žene i kćerke nekoga visokog činovnika, što je u Moskvi vedrio i oblačio. Ali i tada dobije minimalnu kaznu, te poslije nje bude opet namješten na staro mjesto.⁷ O. Schweigl pače zna za slučaj u Samari, gdje je otac želio prijaviti za upis ženidbu s vlastitom kćeri, s kojom je već dvoje djece rodio. Državni ga činovnik odbio, jer sovjetski zakon od g. 1927. određuje u 6. članku, da se ženidbe rodaka izravne loze ne upisuju. »Stvar se potjerala i do vrhovnog suda, koji je doduše odobrio postupak državnog činovnika, ali i »ženidbene drugove« ostavio nekažnjene, budući da se ženidbi niti zdravstveno ne može ništa prigovoriti, kad je zdravija negoli na pr. ženidba dvoje sušičavah!«⁸ Mislim,

razvila posebna književnost... Drugim bi putem pošla naša istorija, jer protestantizam je jedan od glavnih uzroka, da se je kultura na Severu Evrope razvijala harmoničnije i etičnije od kulture na jugu.« Nama je poznato, da je protestantizam odgovoran za »harmoničnost« i »etičnost« kulture na sjeveru, samo će objektivnoj povijesti biti jako teško kraj francuske revolucije, seljačkih buna i današnjeg boljševizma, za koje se zna, odakle vuču lozu, pokazati, kako je ta kultura »harmoničnija« i »etičnija« od katoličke. Uostalom čudno nam je, da ovakove tvrdnje čitamo baš u »Miniaturnoj biblioteki«, jer ako se ne varamo, to se nimalo ne slaže u našim prilikama s »verskom trpeljivost«, kako je ista biblioteka drukčije zastupa.

⁴ U članku: *Soviet-Famille, Orientalia christiana* 1925., str. 172.

⁵ Por. »Život« 1930., str. 149.

⁶ Lyon, *La Russie soviétique*, str. 174.

⁷ Douillet, *Moscou sans voiles*, str. 125. 126.

da je za naše »buržujske mozgove« i ovo nekoliko primjera dosta, pa stoga si ogledajmo malo

b) boljševičko ženidbeno pravo

O tom pravu vrlo dobro primjećuje o. Schweigl: »Još Rusija nije imala boljševičkog zakonika ni o radu ni o gospodarstvu ni o šumarstvu ni kaznenog zakonika ni rastave Crkve i države, a već je izašao ženidbeni zakonik u obliku dekreta narodnih povjerenika od 17. prosinca 1917., koji u glavnom još i danas vrijedi. Ako promotrimo današnji ženidbeni zakonik, naći ćemo potvrđeno ono, što nekoć reče Lenjin: s obzirom na porodicu, s obzirom na ženu u porodici »nije ostao kamen na kamenu.«⁹

Ponajprije otimlje ruski ženidbeni zakonik u najnovijoj svojoj redakciji (od g. 1927.) u 2. članku brak Crkvi i vjeri: »isprave, koje dokazuju, da ženidba postoji po vjerskim ceremonijama, nemaju nikakove pravne valjanosti.« Taj članak nam odaje prvu karakteristiku boljševičke ženidbe: ona je potpuno izgubila vjerski i dobila čisto profani značaj.

Drugu značajku donosi članak 25., koji potpuno ignorira ženidbeni ugovor te prenosi bit ženidbe i sve pravne posljedice na fizički čin. To drugim riječima znači, da su djeca po »građanskim pojmovima« nezakonita posve izjednačena sa zakonitom djecom, i da između prostoga prilježništva i ženidbe nema razlike. I samo je dosljedno, kad u članku 3. zakon dopušta, da mogu postojati i »neupisane ženidbe«, kad im člankom 16. daje ista prava kao i »upisanim« te napokon, kad nema nikakove kaznene sankcije za bigamiju.

Treća značajka boljševičke ženidbe slijedi opet iz druge: naime potpuna razrješivost njezina »kako zajedničkim sporazumom, tako i na zahtjev jedne od stranaka.« (članak 18.) Ako je naime bitnost ženidbe samo u fizičkom činu, a ne u ugovoru, tada nije potrebna nikakova stalnost ženidbe. Za djecu se želi država pobrinuti, koja i onako smatra roditelje tek svojim povjerenicima u odgoju djece. Tim su sovjeti samo korak bliže općoj kolektivizaciji, koja im je toliko na srcu, i kojoj imaju da posluže i zakoni o nasljedstvu i slični, što uređuju privatno vlasništvo.

c) boljševička ideologija.

Brak je »tek ostatak ruševne prošlosti« piše A. Kollontaj, sovjetska poslanica u Norveškoj.¹⁰ »Stari oblik porodice postaje naprosto zaprekom napretka; on nekorisno odvlači radnice od korisnijega i ozbiljnijega posla... Stara porodica je svršila svoje.«¹¹ »Namjesto bračnog ropstva prošlosti, namjesto nerazrješivog braka osnovana na ropstvu žene jedinstvo ljubavi i drugarstva,

⁹ U članku »Der bolschewistische Ehe- und Familienkodex von 1927.« u »Stimmen der Zeit« 1930/31., str. 349—50.

¹⁰ Ibidem. Što slijedi o boljševičkom zakonodavstvu, upire se na taj izvještaj, gdje će cij. čitač i više toga naći.

¹¹ U »La famille et l'Etat communiste«, Paris 1920. cit. kod: Barde, La menace du communisme, str. 49. 50.

¹² Ibidem, str. 9. i 21.

jedinstvo dvaju jednakih članova komunističkog društva, oboje slobodnih, oboje neodvisnih, oboje radnika... Namjesto zasebnih, egoističkih porodica podići će se velika opća obitelj radnička, u kojoj će svi radnici, muževi i žene, biti prije svega drugovima... Novi ti odnosi osigurati će čovječanstvu sve slasti slobodne ljubavi, oplemenjene pravom društvenom jednakosti obaju ženidbenih drugova.«¹²

Druga jedna zatočnica boljševičke ženidbe Marta Bigot piše: »Plaća... bila je za ženu otkrivenjem o mogućnosti njezine vlastite neodvisnosti... One osjećaju, da žena uzdržavana zakonski ili kako drugačije nije slobodna. Pa i one, što su kusale malo gorak međ neodvisnosti, volit će njega negoli sve nazovislasi kućanskog ropstva.«¹³ Sve to i mnogo drugo, što boljševički ideolozi muškoga i ženskoga roda pišu, samo su daljni izvodi Marksove nauke, sadržane u njegovu »Proglasu«: »Porodica u potpunom smislu postoji samo za građanstvo; ali ona dobiva svoju dopunu u ništenju (prisilnom ukidanju) svake porodice kod proletera i u javnoj prostituciji... I jedna i druga će nestati s propašću kapitala.« A prema Lenjinu valja s Marksom reći, da se o sreći žene, vezane na domaće ognjište može tek »deklamirati«, uistinu pak da je ta vezanost pravo ropstvo, jer da je »kućanstvo uopće najreproduktivniji, najbarbarskiji, najmučniji posao od svih..., nisko, poživnčuje i sterilno je.«¹⁴ Sa strahom u duši i zebnjom u srcu slušamo, gdje iz svih tih navoda probijaju nama Evropljanima iz domaće socijalističke i komunističke ideologije tako poznate nesuisle fraze o »emancipaciji žena« i o »slobodnoj ljubavi«, koje se pokušavaju i obrazložiti kakvim takvim dokazima.

Prije nego što kratko sistematski izložimo te dokaze, iznijet ćemo nekoliko citata sa »zapada«, koji daju mnogo misliti, i koji tek pravo daju razumjeti svu važnost okružnice »Casti connubii«. Kus-Nikolajev ne stidi se pisati u svojoj knjizi »Moral dviju klasa« ovo: »Moralno zgražanje (građanina) radi slobodne ljubavi je samo obični trik, kojim treba provocirati zgražanje cementiranih mozgova filistara obojega spola. Jer filistar ne će i ne može nikad razumjeti, da je slobodna ljubav prvenstveno sloboda duha, a onda tek sloboda tijela... Današnji brak je, — kao što je već rečeno, rezultat određenih ekonomsko-socijalnih uslova. I on će se promijeniti čim se izmijeni sistem privrede. Slobodna bračna zajednica je jednako tako jedina logična zajednica muža i žene u novom

¹² Ibidem. Boljševički ženidbeni zakon zaista i daje ženi sasvim ista prava kao i mužu tako, da muž zapravo nema prava zapovijedati u kući, jer to pravo postaje iluzornim svakom ženinom mušicom; žena pače nije vezana na muževo prebivalište, nego može ići, kad je volja, i biti, gdje je volja (Por. čl. 9. zakona od g. 1927.)

¹³ U »La servitude des femmes« cit. kod Barde, La menace du communisme, str. 50.

¹⁴ Lenjin, Le pouvoir des Soviets et la femme; por. La menace etc., str. 50.

društvu, kao što je današnji konvencionalni brak logična posljedica današnjeg društvenog poretka.«¹⁵ Pa opet veli: »Supremacija muškarca uništila je svaki psihički dimorfizam između muža i žene, formirala ženu kao neuspjelu, loše retuširanu fotografiju njegovih pretenzija, ucijepila joj krv u načela i shvaćanja, koja su diametralno oprečna njenom duševnom životu, zavrnila njenu konstrukciju i svela njen individualitet na ništicu. Monogamski brak je postao rodilište, institucija slična pučkoj kuhinji i jeftinom hotelu u predgrađu, gdje trpeza i krevet zauzimaju cio interes.«¹⁶ »Oni, koji se vole, jesu muž i žena« glasi definicija Saint Justa« piše Kus na drugom mjestu¹⁷, pa se čak kasnije okušava i u logici: »Upravo radi toga što je ljubav stvaralačka snaga, ne može biti ušaraljena u jedan tradicionalni moral.«¹⁸ To bi, čini se, želio biti nekakav dokaz »ex visceribus causae — iz prirode same stvari!« A da ne bude ni drugom spolu krivo, kao da možda nisu isto tako »napredne« kao i g. Kus-Nikolajev, evo samo jednog citata iz knjige: »Sudbina žene« «Krizna seksualne etike«, što ju je napisala dr. Julka Chlapec-Djordjevič: »Pre svega bi trebalo temeljito reformirati bračne zakone, koji nikako ne odgovaraju današnjim prilikama, jer su nastali pod fiksijom (bit će valjda: fikcijom?) intelektualne inferiornosti i ekonomske zavisnosti žene. Najveća nazadost bračnog zakona leži u tome, da oni previše šabloniziraju i ne priznaju individualno diferenciranje ljudskih bića. Za njih egzistiraju kompaktne mase bez manjina i izuzetaka. Bračni zakoni dodeluju prava i dužnosti ne po ličnim željama ili svojstvima i zaslugama, nego po seksualnim organima... Današnji bračni zakoni demoraliziraju. Oni razvijaju kod muža megalomaniju, nadutost, a uništavaju kod žene samopouzdanje i osjećaj dostojanstva. Zato od nekoliko godina na ovamo u svim naprednim zemljama rade korporacije i pojedinci sa neobičnom intenzivnošću na izmeni porodičnih i bračnih zakona, koji opet prave potrebnim izmenu socialne politike dotičnih zemalja. Najdalje su proveli izjednačenje čoveka i žene Sovjeti.«¹⁹

d) boljševički dokazi.

Iz dosele navedenoga se jasno vidi, kako »novi moral« traži u ime nekakovih zahtjeva ljudske prirode, da brak napose u obliku monogamije prestane, a na njegovo mjesto da dođe slobodna ljubav. Za tu tezu se navode mnogi dokazi.

Nije nam dakako namjera navesti sve moguće dokaze boljševika, jer to nije ni moguće, a nije ni potrebno. Za to, da si mogemo dati računa o vrijednosti tih mnogobrojnih dokaza, dosta je,

¹⁵ U nav. djelu, str. 67. i dalje. Ovu je knjigu tužilac državni s pravom zaplijenio (por. »Soc. Misao« 1930., str. 120.)

¹⁶ Ibidem, str. 45. — ¹⁷ Ibidem, str. 14. — ¹⁸ Ibidem, str. 57.

¹⁹ U nav. djelu, str. 63. Knjiga je izašla u Ljubljani, a spisateljica je Slovenka. Odatle tako nakazan jezik.

da nademo »kategorije«, osnovne misli, iz kojih svi ti dokazi niču. Od njihove vrijednosti zavisit će i vrijednost samih dokaza.

Prvu takovu kategoriju daju boljševicima **filozofski-etnologijski teoremi**. Tipički oblik sviju dokaza niklih odatle glasi poprilično ovako: moralne zasade (dakle i bračni moral) samo su odsjevom privrednih prilika. Stoga je drugi moral bio u doba matrijarhata, jer je žena bila gospodarski i socijalno neodvisna od muža, drugi je moral u sadašnje doba kapitalizma i privatnog posjeda t. j. današnji »buržuski moral« s robovanjem žene mužu i njenom ekonomijskom odvisnošću od njega, a drugi će napokon biti »komunistički« s potpunom jednakošću i ekonomijskom, socijalnom neodvisnošću žene od čovjeka.

Taj način dokazivanja probija kroz citate, što smo ih bilo iz ruskih bilo ostalih zastupnika boljševičke misli naveli. Prema Marksu propada porodica »s propašću kapitala«. Iste misli nalazimo kod ggđa Kollontaj i Bigot te Chlapec-Djordjević²⁰. A već spominjani Kus-Nikolajev piše: »Varaju se oni, koji misle, da će se povratiti »stara dobra vremena«, kad će se žena opet vratiti kućnom ognjištu i dječjoj kolijevci. I ne samo, da se žena ne će moći više riješiti sadašnje svoje uloge u privrednom životu, ... ona se više ne će ni htjeti vratiti u staro ropstvo. Dosadašnja moralna načela nisu priznavala ličnost žene. Sve tamo od sloma matrijarhata i uspostave privatne svojine, te najveće revolucije u istoriji čovječanstva, žena je bila stvar, roba. A bila je to, morala je to biti, upravo radi nutarnje historijske logike same privatne svojine.«²¹

Temeljna je dakle misao te vrste dokaza **filozofski i moralni relativizam te etnologijski evolucionizam**. O njihovoj vrijednosti zavisit će i vrijednost samih dokaza.

Drugu kategoriju sačinjavaju **psihologijsko-antropologijski dokazi**. Kratko rečeno svi ideolozi boljševički brane kao prirodni zakon upisan u krv i meso svim individuima — spolnu slobodu ili »poligamski instinkt«.

Da navedemo tek nekoliko mjesta iz Kusa-Nikolajeva, koji se odlikuje nesamo radikalnim idejama nego i banalnim stilom. »Prostitucija je«, veli on, »seksualni primitivizam, ostatak nekadanje spolne slobode... Kao i za muškarca i za ženu je prostitucija prilika, da plasira svoje poligamske instinkte. I to jedina prilika.« — »Monogamski ideal naturen je ženi silom, u njoj su prisilnim mjerama ugušeni prastari poligamski instinkti, jer su dolazili u sukob sa ekonomskim i pravnim interesima muškarca.« — »Žena po svojoj prirodi nije monogamski određena.«²² — »Moralne dogme bile su ženi naturene i bile

²⁰ Ibidem, str. 68, piše ona: Sve više se utemeljuje uverenje da su pojmovi »moralno« i »nemoralno«, »dobro« i »zlo« vrlo relativni. Kao u ostalim oblastima etike i u toj seksualnoj nema regula koja vrede apsolutno. Nemože se suditi po jednom kalupu, nego svaki slučaj valja posebno ispitati i prosuditi. Ima ilegalnih ljubavnih veza retke dubine i čistote... Svi znaci ukazuju da nastaje doba seksualno-etičkog individualizma i seksualno-etičkog relativizma.« Zatim evolucijom razvija bračni moral. Slično i na str. 9—13.

²¹ U nav. djelu, str. 62, 63. — ²² Ibidem, str. 46, 47.

su oznake njenog ropstva. Žena je živjela prema naređenjima, koja je izrađivao interes muškarca... »Zlatni ljiljani«, pojas čistoće, žig sramote, kazne, socijalno difamiranje itd. sve je to lamac onih mjera, koje su trebale osigurati isključivu socijalnu prevlast muškaraca.« — »Naravno... da je... svaka moralna dogma imala za muškarce znatno širi okvir nego za ženu.« — »Muškarac je zadržao svoju slobodu i mi sve tamo od antičkih velikaša do modernih burzovnih magnata susrećemo uz legalnu ženu — roditelju zakonitog potomstva, — niz ljubavnica i metresa, koje, — čudnog li paradoksa! — uživaju nepodijeljene simpatije građanskih historičara.«²⁵ Kraće i jasnije je tu ideologiju izrazio u 18. vijeku bestidni enciklopedista Diderot: ženidbeni zakoni se »protive prirodi, jer uzimaju, da biće nisaono, osjećajno i slobodno može biti vlasništvom sebi sličnoga.«²⁶

U treću napokon kategoriju idu »moralni dokazi«, koji opet imaju tri tipičke forme. Prva je obrana dostojanstva i časti ženine: »Današnji monogamski brak ne pozna individualitet žene. Žena mora biti podređena volji i zahtjevima muškarca, ona mora žrtvovati svoju ličnost radi njegove« tvrdi Kus-Nikolajev. Pa opet vrlo neukusno deklamuje: »... žena sa izgrađenom ekonomskom i kulturnom fizionomijom, radi toga, što je u braku, mora tu fizionomiju žrtvovati mužu, krevetu i djeci. Istina je doduše: ženi se priznaju ista prava, ali danas se više ne radi o jednakim pravima već o jednakoj vrijednosti.« — »Žena se danas nalazi u borbi za svoju ličnost.«²⁶ Jednaki ukus pokazuju kako riječi g. Kusa: »Žena, koju je društvo uzgajalo za brak, sasušila se kao vrba i otupila kao životinja«, tako i stilizacija gđe Bigot o sreći žene u porodici: »lijepa tirade..., sofizmi..., smicalice..., nadjev za lubanju, koji prekrivaju pravo ropstvo žene.«²⁷ Pravednost dakle i ljubav za ženino dostojanstvo prvi je moralni dokaz za boljševičku tezu, jer i »ako joj (=ženi) moderni industrijalizam isisava zadnju kap znoja iz tijela, on joj barem pošteđuje duhovni život, koji je u starim formama braka bio jednako izmikan kao i tijelo!« (Kus-Nikolajev).

Drugi »moralni« dokaz izvode boljševički zaštitnici morala iz poslovične nevjere bračnih drugova, osobito muža te iz prostitucije kao neizbježivog pratioca monogamije. Tako prema Schweiglu²⁸ vele boljševici: »Naš zakonik samo legalizira ono, što se već i onako prakticiralo.«

Čuli smo već, kako Marks tvrdi, da će propašću kapitalizma propasti i monogamija i prostitucija. Prema Engelsu i Kus-Nikolajevu tri su forme braka: »Za divljaštvo — skupni brak; za barbarstvo — brak sparivanja; za civilizaciju — monogamija sa brakolomstvom i prostitucijom.« Jer »pored supruge, koji svoj život uljepšava heterizmom, stoji zanemarena supruga... Sa pojedinačnim brakom istupaju dvije stalne društvene karakteristične figure, ko-

²⁵ Ibidem, str. 16. 17.

²⁶ Lyon, op. cit., str. 161. — Zanimljivo je, da naši zastupnici slobodne ljubavi, koja je, ako ćemo im vjerovati, »sloboda duha«, uvijek »sasvim slučajno« brane i tezu, da su i muškarac i ženska puni »poligamskih instinkta.«

²⁷ U nav. djelu, str. 64. 65. — ²⁸ Ibidem, str. 63.

²⁷ Vidi: La menace du communisme, str. 50.

²⁸ Stimmen der Zeit 1930/31., str. 357.

je su ranije bile nepoznate: stalni ljubavnik žene i prevareni muž.²⁹ Želeći dakle sva ta zla jednim udarcem ukloniti s lica zemlje bore se boljševički moraliste protiv monogamije.

Treći napokon »moralni« dokaz za ispravnost boljševičke ideologije jest u tome, što »brak sili na ljubav«, a to je glupo i nemoralno.

Kao ilustraciju toga dokaza već smo gore više toga naveli, pa ćemo ovdje dodati samo još dvije izjave. Kus-Nikolajev piše: Brak je »reguliran zakonima, koji oduzimaju učesnicima svaku slobodu, da svoj međusobni odnos urede prema svojim ličnim sklonostima t. j. da se rastanu, kad uvide, da je daljnji život nemoguć. Tvrdoća i ukočenost zakona pretvara »svetu bračnu zajednicu« u robijašnicu, i na mjesto zajedničkog života dolazi zajedničko umiranje.«³⁰ Zar tu čovjeku ne navaljuju suze na oči? A Chlapec-Djordjevičeva piše: »Sloboda je ljubavi korisnija nego li zakonska određenost braka. Više ljubavi umire od presićenosti nego od gladi. Patriarhalni brak za trivijalnošću svagdašnjice i opterećenjem socialno-ekonomski obaveza, šta više škodi razvitku i usavršenju ljubavi.« A malo kasnije: »... Jedino ispravno gledište za javnost jeste zato koncilijantna indiferentnost prema ljubavnim vezama bez dece dok se ne ogreše o naš moralni osećaj... I kod najlepših namena i najliberalnijih zakona procvetaće ljubav među čovekom i ženom koji svoje veze neće moći legalizovati. Neka ih u tome prati i potpomaže blagonaklonost pojedinačih i javnosti. Jer ljubav obećava previše sreće i podstreka ka usavišenju, da bi se je ljudi svojevolumno hteli odreći. Društvo im u tom ne sme smetati...«³¹

II. BRAK PRED FORUMOM RIMA.

a) rimska katolička praksa.

Ta je praksa općenito poznata, te napunja i same protivnike katolicizma s opravdanim udivljenjem. Sjetit ćemo ovdje cijenjene čitače »Života« samo nekoliko klasičkih slučajeva iz povijesti, koji čine katoličku Crkvu neprispodobljivom i ujedno pokazuju, što znači Rim za vjeru i moral.

Henrik IV. Njemački (1056—1106), taj tiranin, kojega povijest s pravom riše kao »mali karakter«, koji zarobiše »dvije strašne strasti: pohotljivost i okrutnost«, zasitio se kreposne si žene Berte i htjede se silom s njome rastaviti. Jedini Rim kadar je (po sv. Petru Damjanovu!) i toga bezdušnog silnika ukrotiti i zapriječiti očitu nepravdu. Filip II. August, franceski kralj (1180-1223), prevaren u svojoj nadi miraza otpušta svoju zakonitu ženu Ingeburgu, kćer danskoga kralja Knuta IV., pa uzima ljepoticu Agnezu Meransku. Franceski biskupi bojeći se nasilja odobravaju kraljev korak. Ali Inocencije III. videći, da ne pomaže ništa, udari g. 1200. cijelu Francesku interdiktom. Trinaest godina ostaju sve crkve po nesretnoj zemlji zatvorene; trinaest godina nema javne službe Božje; trinaest godina nema crkvenoga pogreba. Rimski branitelj bračnog morala ne popušta, dok nakon trinaest godina nezadovoljstvo vojske

²⁹ Kus-Nikolajev, op. cit., str. 10. i 13. — ³⁰ Ibidem, str. 60.

³¹ U nav. djelu, str. 70—72.

i puka ne slomi tvrdoglavost kraljevu, koji napokon otpusti prilježnicu i primi natrag zakonitu ženu. Henrik VIII. (1509—1547) s preljubničkim namjerama traži rastavu s Katarinom Aragonskom. I njemu pode za rukom naći u engleskom kleru poslušnog oruđa, ali Katarina prizivlje papu. Henrik kuša najprije licemjerjem — šalje u Rim mnijenja raznih sveučilišta, iz kojih da se vidi, kako je njegova ženidba s Katarinom nevaljana, pa stoga da se boji živjeti s njome, da ne griješi — kuša zavarati sv. Oca Klementa VII., koji je dne 16. VII. 1529. sebi pridržao konačni sud. Kad licemjerje nije ništa pomoglo, počne nesrećni kralj s prijetnjama. Sv. Otac u sto neprilika! Vidi, da je čovjek Henrikova kova kadar ocijepiti cijelo svoje kraljevstvo od crkvenog jedinstva, i stoga kuša na sve moguće načine kralja štediti zavladeći konačnu presudu, popuštajući mu u izboru biskupa, pravih kreatura, ali ženidbu zakonito sklopljenu štiti i brani. I dne 23. III. 1534. ništi odluku servilnog nadbiskupa u Canterburyju i ne da dirati u svetost i jedinstvo i nerazrješivost ženidbe, pa makar došlo i do nove velike shizme. Papa se uzda u pravdu Boga velikoga i u sud objektivne povijesti. A žalosno iskustvo stečeno s okrunjenim glavama daje povoda propisu crkvenoga zakona, koji još i danas vrijedi, da je naime u stvarima suverena i njihove djece jedina sv. Stolica kompetentan sudija.²² Jednako je i svemoćni Napoleon I. i na vrhuncu svoje moći i slave, kad je tresao prijestoljima cijele Evrope, naišao na otpor Rima baš napadajući i na svetost braka, jer ovaj nije mogao ni htio da poništi ženidbe Napoleonova brata Jeronima s protestantkinjom miss Patterson, pošto se uvjerio, da je valjano bila sklopljena. Toj svojoj praksi, kojom je Crkva znala u ime Boga nastupati protiv pretjeranih apsolutista u starija vremena, ostaje ona vjerna i danas protiv pretjerane demokracije.

b) crkveno ženidbeno pravo.

Kako je uopće cijeli novi crkveni Zakonik (Codex iuris canonici) pravo remek-djelo pravničkog umijeća, tako je to napose kodifikacija ženidbenog prava, koje je cijelo, ukoliko je specifički ženidbeno, zbito u 132 kanona. Ovdje ćemo istaći tek glavne značajke njegove, kojima se dijametrijski razilazi s boljševičkim i boljševiziranim pravima.

Tako se ponajprije kao temelj svega daljnega ističe odmah u prvom kanonu sakralni i sakramentalni značaj ženidbe. Taj naime veli u svojem prvom paragrafu (kan. 1012. §. 1.): »Krist Gospodin uzvisio je sam ženidbeni ugovor kršćana na dostojanstvo sakramenta.« A drugi odmah izvodi konzekvenciju (§. 2.): »Stoga ne može biti među krštenima valjanog ženidbenog ugovora, a da nije ujedno i sakrament.« A kanon 1016. gradi na tom temelju dalje te veže ženidbu uz Crkvu tražeći za Boga, što je Božje, i dajući caru carevo: »Kršćansku ženidbu upravlja nesamo božansko nego i kanonsko pravo, dok državnoj vlasti ostaje nadležnost u čisto građanskim posljedicama tih ženidaba.«

²² Vidi: Ender, Die Geschichte der kath. Kirche, Benzinger-Einsiedeln 1913. O Henriku IV., str. 340; o Filipu II. Augustu, str. 376; o Henriku VIII., str. 680.

Druga temeljna značajka ženidbe kršćanske prema kanonskom pravu jest u tom, da se bit njezina gleda u samom ženidbenom ugovoru, a ne u fizičkom činu. To se jasno vidi već iz navedenih kanona. Još je jasnije istaknuo to mišljenje (negda prijeporno među kanonistima bolonjske i pariske škole!) kanon 1081. U §. 1. veli on: »Ženidbu čini privola stranaka zakonito očitovana među pravno sposobnim licima; te privole ne može nadoknaditi nikakova ljudska vlast.« Paragraf 2. istoga kanona precizno određuje samu privolu, koja »čini« ženidbu: »Ženidbena privola je čin volje, kojim obje stranke predaju i primaju pravo na tijelo, i to zauvijek i samo za ženidbenm drugom (exclusivum), za čine, koji su po sebi prikladni za rađanje djece.« S tim shvaćanjem je onda u vezi ono, što crkveni Zakonik donosi o učincima ženidbe (kan. 1110 - 1117): da ženidbeni drugovi s obzirom na bračni život imaju jednaka prava i dužnosti (kan. 1111.); da žena dijeli s mužem kanonske učinke, koji odgovaraju muževljevu staležu (kan. 1112.); da su zakonita djeca rođena u valjanj ili takovom barem od jednog ženidbenog druga dobrom vjerom smatranj ženidbi itd. Jednako je iz takova crkvenog shvaćanja ženidbe razumljivo, kad kanon 2356. donosi kaznenu sankciju za dvoženstvo: »Dvoženici t. j. oni, koji bi vezani već (jednim) ženidbenim vezom pokušali sklopiti drugu ženidbu, pa makar to bila i samo, kako vele, »civilna«, već su tim samim infamni (= to znači, da gube razna prava, što ih drugačije imaju vjernici, odnosno postaju nesposobni za razne čine u Crkvi Božjoj kao na pr. za kumovanje itd.); i, ako prezrevši biskupovu opomenu ostanu u nedopuštenoj zajednici, neka se kazne prema težini krivnje izopćenjem ili ličnim interdiktom.«

Iz dosele razvitih načela crkvenog ženidbenog prava vidi se već, da je ženidba po svojoj biti ugovor, ali ugovor svoje vrste, kojega prirodu i bitna svojstva određuje sam Bog kao začetnik ljudske prirode i kao osnivač natprirodnoga reda milosti, a nika-ko bilo koji ljudski zakonodavac³³. I stoga je posve dosljedno, kad se i s obzirom na bitna svojstva ženidbe Crkva dijometrijski razilazi s boljševičkim ideolozima. Kanon naime 1013. veli: (§. 1.) »Glavni cilj ženidbe jest rađanje i odgajanje djece; podređeni pak međusobna pomoć i lijek od pohotljivosti.« A drugi paragraf

³³ Krasno sve to troje ističe Pijo XI. u svojoj okružnici »Casi connubii« odmah na početku: »... prije svega valja utvrditi neoporivi i nepovrjedivi temelj: da ženidbe ne ustanoviše i ne obnoviše ljudi nego Bog; nisu je ljudi nego Bog kao začetnik prirode i Isus Krist kao Otkupitelj iste prirode zaštitili zakonima te je potvrdili i oplemenili. Stoga ti zakoni ne mogu biti zavjani ni od kojeg ljudskog mišljenja (forum), ni od kojeg protivnog ugovora, pa bilo to i samih ženidbenih drugova. To je nauk sv. Pisma, to neprekidna i opća predaja Crkve, to svečana definicija tridentskog sabora, koji uči i potvrđuje samim riječima sv. Pisma, da ženidbeno jedinstvo i čvrstoća te vječni i nerazrješivi ženidbeni vez potječe od Boga.« Pa odmah nastavlja: »Ali, prem-

onda dodaje: »Bitna su svojstva ženidbe jedinstvo (= samo jedan i jedna!) i nerazrješivost, koja u kršćanskoj ženidbi dobivaju radi sakramenta posebnu čvrstoću.« I stoga je prvi i glavni učinak valjane ženidbe: »vez po prirodi svojoj vječan i jedan« (kan. 1110.), koji s milošću, što »je osim toga kršćanska ženidba dijeli ženidbenim drugovima, koji milosti ne smetaju« (isti kanon), daje glavnu pomoć, da mognu ispuniti svoju »veoma tešku obvezu« naime »prema silama odgajati djecu kako vjerski i moralno, tako i tjelesno i građanski, te pobrinuti se i za njihovo vremenito dobro.« (kan. 1113.). I samo je naličje ženidbenog veza, ako »tvrde i izvršene ženidbe (t. j. među kršćanima, koji su valjano sklopili ženidbeni ugovor (primili sakrament) i makar se samo jednom poslužili svojim ženidbenim pravom!) ne može raskinuti nijedna ljudska vlast i nikoji uzrok osim smrti.« Neka naši cijenjeni čitači sad ponovno pročitaju ono, što smo iznijeli iz boljševičkog ženidbenog prava te porede s ovim »srednjevječnim, zastarjelim« crkvenim propisima, da živo prožive i osjete »evoluciju« čovječanstva!

c) kršćanska ideologija i kršćanski dokazi.

Boljševičkoj tezi, da treba uništiti monogamijski brak u ime »prava ljudske prirode«, protivi se Crkva tražeći »u ime Božjega zakona« baš taj oblik braka kao jedini dopušteni oblik spolnoga života ljudskoga. A kršćanska filozofija dokazuje, da je do smrti nerazrješivi monogamijski brak postulat ljudske razumne prirode i ljudskoga dostojanstva. Prema crkvenoj nauci ispunja se upravo na ženidbi klasički teologijsko načelo: »gratia naturam non destruit, sed perficit — milost ne ruši prirode nego je usavršuje«. Kršćanska filozofija dokazuje, da je već po prirodnom zakonu ženidba doživotna veza jednoga muškarca s jednom ženskom, kojoj je prvotni cilj rađanje i odgoja djece, a drugotni njihova međusobna pomoć. To potvrđuje objavljena nauka i uči nas, da je Krist tu i takovu prirodnu instituciju digao s cijelim čovjekom u natprirodni red, podijelio joj značaj sakramenta i time je usavršio i

da je priroda ženidbe Bogom određena, ipak ima i ljudska volja u njoj svoju i to vrlo odličnu riječ. Jer do pojedinačnih brakova kao ženidbene veze ovoga muškarca s ovom ženom dolazi slobodnom privolom obojega. Pače taj slobodni čin volje, kojim obje stranke daju i primaju bračno pravo, tako je potrebit, da uopće dođe do prave ženidbe, te »ga ne može nadoknaditi nikoja ljudska vlast.« Ali toj je slobodi dano samo odlučiti, hoće li oni, što ženidbu sklapaju, sklopiti je s ovom osobom ili ne, a sama priroda ženidbe nije ni pošto predmetom te slobode tako, da je svaki sklopivši jednom brak podržen njegovim božanskim zakonima i bitnim svojstvima... Ženidbom se dakle duše vežu i stapaju, i to prije negoli tjelesa, a ovo ne biva nestalnim sjetilnim ili duševnim osjećajem nego promišljenom i tvrdom odlukom volje. Iz toga spoja duša niče onda po Božjoj odredbi sveti i nepovrjedivi ženidbeni vez.«

utvrdio. Ovdje ćemo iznijeti samo dokaz kršćanske filozofije za prirodu ženidbe i njezina bitna svojstva prema prirodnom zakonu te odgovoriti na dokaze boljševičkih i boljševiziranih ideologa. Ipak moramo upozoriti, da i ta istina poput mnogih drugih dobiva potpuni svoj sjaj tek u svijetlu objave Božje.

Promotrimo li dakle razumnu ljudsku prirodu, tako kršćanska filozofija, bit će nam jasno, da će ona sama ljude dovoditi do toga, te traže ponajprije vezu čovjeka i žene, da dobiju poroda. O tom zaista nitko i ne sumnja, jer to i nije specifički ljudsko, nego gotovo svim živim bićima zajedničko. Ali, učini li čovjek taj prvi korak, i opet će ga sama priroda upućivati i na to, da treba stalno da se veže. Jer porod njegov dobio je rođenjem život tek napola, i da se taj život i fizički, a pogotovu moralno razvije do zrelosti potrebne za samostalnost, traži se lijep niz godina za odgoju i pouku, uzdržavanje i pripravljanje za životnu borbu. Lijepo to ističe okružnica: »Casti connubii«: »Slabo bi se zaista zbrinuo premudri Bog za rođenčad te prema tome i za cijeli ljudski rod, da nije dao onima istima dužnost i pravo odgajati, kojima je dao moć i pravo radati. Jer, tko bi mogao ne znati, da dijete nije kadro priskrbiti si dovoljno ni onoga, što treba za prirodni, a kamo li još za natprirodni život, nego da mnogo godina treba tuđu pomoć, pouku, odgoju. A poznato je, kako je po zapovijedi prirode i Boga odgajati djecu u prvom redu dužnost onih, koji djelo rađanjem počеше, te ga nipošto ne smiju započeta ostaviti nedovršeno i tako prepustiti sigurnoj propasti. I eto ta tako potrebna odgoja djece osigurana je da ne može bolje ženidbom, u kojoj oboje drugova vazda pružaju uzajamnu pomoć i nastojanje, jer ih veže nerazrješiv vez.« Pija dakle XI. odmah iz toga izvodi i nerazrješivost braka. S potpunim pravom. Jer u običnom toku stvari još nije ni s prvim djetetom zadaća gotova, već je drugo tu s istim zahtjevima, potrebama i pravima. Osim toga dolazi u obzir i briga za same ženidbene drugove. Pomalo dolazi starost, pa tko će se za njih bolje pobrinuti, tko ih bolje razumjeti, tko izdašnije pomoći, ako ne baš oni sami i njihova djeca. Njihova je životna veza tako intimna, tako jaka, da jedan ženidbeni drug pripada po onom stapanju njihovih duša u jedno sadržaju vlastitoga ja drugoga, zbog čega se zna dogoditi i to, da jedno otrgnuto zakonom smrti povuče za sobom u grob i drugo. Iz svega toga napokon slijedi i veza jednoga čovjeka s jednom ženom. Jer tko ne vidi, da je dvoje svijeta za ispunjenje gornjeg zadatka nesamo dostatno nego da ga i samo u dvoje mogu najbolje i najsavršenije izvršiti. Ni poliandrija ni poliginija ne mogu pružiti bilo djetetu bilo ženidbenim drugovima onoga, što im daje monogamija.

Nego naši protivnici nastoje nam izbiti iz ruku najsnažniji dokaz za našu tezu, kad vele: zašto ne bi država preuzela brigu oko uzdržavanja, pouke i odgoje djece, pa i samih ženidbenih drugova? Na to pitanje odgovorio je »Život« u prvom svojem broju od lanjske godine, a vrlo rječit odgovor daje na nj i ono poglav-

lje boljševičke kulture, koje nosi ime »bezprizorni«, i o kojem je govor u drugom jednom članku ovoga broja našega lista³⁴. Ovdje ćemo primijetiti samo još ovo: Kršćanska filozofija odgovara na to pitanje s potpunim pravom veoma odlučno — ne! Jer i pojedinac i porodica su prije države, pa je i porodica i državna zajednica pravni subjekat samo zato, što joj je temeljnom jedinicom razumno biće, koje je jedino nosiocem prava i dužnosti.³⁵ Baš stoga pojedinac donosi sa sobom u porodicu, a porodica opet u državu i prava i dužnosti, kojih im porodica odnosno država ne može skinuti ili otići ili namjesto njih vršiti. Tako na pr. ne može porodica mjesto pojedinca imati dužnost čuvati mu život i zdravlje ili spasti dušu, ali baš stoga ni prava dirati mu u koje od tih dobara i u prava na njih. Jednako i država ne može toga preuzeti mjesto pojedinaca, i, ako dirne u ta dobra neovlašteno, tad je zločinac kao i svaki drugi. Tako isto ne može preuzeti na se dužnost uzdržavanja i odgajanja djece mjesto roditelja, kojima priroda sama daje sve za to potrebne uvjete, pa stoga država nema ni prava dirati u tu roditeljsku dužnost. Porodica treba da pomaže pojedinca u ispunjavanju dužnosti i vršenju prava, a država opet porodicu. I stoga ne može država preuzeti na se brigu za djecu ni redovno za ženidbene drugove same.

d) što je dakle s protivničkim dokazima?

Jakost ovoga dokazivanja otklače još više, ako ogledamo, što vrijede dokazi naših protivnika. Tako odmah od prvog dokaza, koji se osniva na etnologijskom evolucionizmu i s njim u vezi na moralnom relativizmu, ne ostaje ništa, ako zagledamo istini u oči. Jer od prvog izdanja Wundtovog »Psychologie der Völker« (g. 1905.) te Westermarkovih djela »The origin of the Marriage« (g. 1891.) i »The history and developement of moral ideas« (g. 1905.-6.) prohujio je već ipak lijep niz godina, pa je vjetar vremena, koji tako rado čisti i rastavlja zrno od pljeve, učinio to i s rečenim djelima. Nakon klasičke radnje Cathreinove »Die Einheit des sittl. Bewusstseins der Menschheit« (3 Bde 1914.) te poslijeratnih radnja Schmidtovih i Coppersovih S. V. D. prilično je jasno, da su pređašnje »klasičke« radnje u mnogočem plod apriorizma, koji je opet bio čedom »mode« — evolucionizma i teorije descencije. Egzaktni rezultati današnje etnologije potpuno su dešavuirali aplikaciju tih teorija na intelektualni i moralni život čovjekov, a da i ne spominjemo, što veli zdrava filozofija i zdrav razum ● »evoluciji« ljudske duše te o relativnosti bilo moralnih bilo teorijskih istina. Napose je upravo smiješno tvrditi, da je monogamij-

³⁴ Vidi »Život« 1930., str. 1. i dalje (članak I. Kozelja: Pustite djecu k meni!) te članak Stj. Poglajena: Zapuštjena djeca u ovom broju.

³⁵ Zgodno je to označio o. Azplazu S. J. u svojem djelu »Problemas sociales de actualidad« (Madrid 1929., str. 26.), kad veli, da je zadaća društva »jačati individualna prava«.

ski brak »logična posljedica današnjega društvenoga poretka«, a osobito »privatnog posjeda«. Mi se u svojem dokazivanju nismo pozivali ni na kapitalizam ni na privatno pravo posjeda. Pače obratno! Privatno pravo vlasništva izvodi se logički i dobiva veliku potporu iz braka, i baš radi toga, što je brak, kojega je monogamija najsavršenijim oblikom, najjača potpora privatnog posjeda, vide boljševički ideolozi u njemu najveću zapreku na putu k idealu — ka kolektivizaciji i komunizaciji posjeda. Tako onda razumijemo, zašto monogamijska ženidba mora biti »logička posljedica« sadašnjeg društvenog poretka, i zašto ona komunistima toliko smeta.

S ovim odgovorom na prvi dokaz dan je ujedno odgovor i na drugi o »neprirodnosti« monogamije, koje smo prirodnost u ostalom i pozitivno gore dokazali. Jer dokaz o »neprirodnosti« tih zakona izvodi se iz »primitivizma«, kojega da je glavna značajka potpuna »spolna sloboda« ljudskog »poligamskog instinkta«, te iz »prostitucije« i preljube kao ostataka te nekadašnje spolne slobode. Što se tiče »primitivizma«, to smo već primijetili, da noviji rezultati etnologije pokazuju, kako »primitivizam« ima i čišću vjeru (monoteizam) i čišći moral, a »promiskuitet« je samo pojav kasnije degeneracije. Dokaz iz »prostitucije« i preljube je isto tako jak kao na pr. i ovi: krađa, ubijstvo, otimačina itd. prirodni su zakoni, jer ih je bilo, otkako je svijeta i vijeka; pače to su ostaci nekadašnjeg »primitivizma«, jer, što je niža kultura, to ih je više!

Nije bolje ni s »moralnim« dokazima naših protivnika. Ako oni dokazuju iz »poslovičnog vjerolomstva i prostitucije« kao »neizbježivih pratilica monogamije«, da je monogamija »nemoralna«, onda oni ponajprije skandalozno pretjeravaju poput Freudova »panseksualizma«. Ali sve i kad bi bilo tako, kako oni stvar prikazuju, to i opet ostaje takovo dokazivanje kao i predašnje »argumentum ex abusu«, i jednako bi se moglo dokazati, da je svako pravo zlo, i da valja ukinuti svaki zakon, da se ukloni bezakonje. Jer sa svakim pravom ide uporedo mogućnost nepravde: s pravom na život mogućnost umorstva, s pravom na dobar glas mogućnost klevete, s pravom vlasništva mogućnost krađe i otimačine itd. Dakako, da u boljševičkom raju više nema ni vjerolomstva ni prostitucije, kad je svaki način zadovoljavanja spolnom nagonu legaliziran. Ali zato je za Rusiju značajna poslovice: »Mužik želi pravi (autentični) rubalj i pravu (autentičnu) ženu.«³⁶

Dokaz iz »prisilne« i prema tome »nemoralne« ljubavi, koju monogamija donosi sa sobom, klasički je slučaj onoga, što prorok Izaija veli: »Jao si ga vama, koji zovete zlo dobrim i dobro zlim tvrdeći za tamu da je svijetlo, a za svijetlo da je tama, za gorko da je slatko, a za slatko da je gorko.« (Iz. 5, 20.) Jer koja je veća ljubav: ona, koja se poklanja, žrtvuje zauvijek, ili ona, koja ocva-te, čim zapadne sunce prve navale čuvstava? Zar nije pjesma svi-

³⁶ Vidi Lyon, La Russie soviétique, str. 172.

ju naroda zdravog moralnog osjećaja puna »vjernosti do groba«? Što je moralnije: preuzeti na se dužnost, dati obećanje — a ljubav uvijek traži obećanje, jamstvo sklonosti! — pa ih onda i protiv antipatije, mrzovolje, teškoće i ispuniti, održati, ili učiniti taj prvi korak, a onda kukavički uzmaknuti? Zar se moralna snaga čovjekova i jakost njegove ljubavi ne mjeri najbolje veličinom žrtava, koje im je kadar prinijeti na oltaru? Uistinu smicalica o prisilnoj ljubavi samo je koprena, koja treba da sakrije golotinju moralne propalnice!

Napokon oni, što se zauzimaju za potpunu jednakost muškarca i ženske i hoće da ženu oslobode »od kućanskog ropstva« te odvuču »od najneproduktivnijeg« posla, »koji poživnčuje«, trebali bi da uvide, kako sebi ne izdaju lijepe svjedodžbe o vlastitoj kulturi, a ni ženama ne čine nikakove usluge. Jer, što je kultura bila veća, to svjesniji bijahu ljudi oduvijek onoga, što piše sv. Pavao Korinćaninima (I Kor. 12, 22.): »Potrebitiji su udovi tijela, koji izgledaju slabiji. I većom pažnjom pazimo na one udove tijela, koje smatramo za manje časnne. I sramotni naši udovi imaju izobilnije poštenje. A poštenu naši udovi ne trebaju toga. Ali Bog je tako složio tijelo, da oskudnijem udu daje izobilniju čast, da ne bude razdor u tijelu, nego da se udovi jednako brinu jedan za drugoga.« I stoga napredna kultura uvijek nastoji slabije na pojedincu, slabije u društvu oduhoviti, podići to većom, plemenitijom idejom. Što je veća kultura, to je čednija i pristojnija odjeća, to veće poštivanje čovjeka i njegova dostojanstva u nejakom djetetu, u nemoćnom starcu, u sirotinje, to finiji takt prema ženskinju. I samo služi na čast našem narodu, kad veli: »čovjek drži jedan ugao kuće, a žena tri.«

Ako tko nema uopće smisla za ovo, što smo netom naveli, onda je to nekulturan čovjek, i teško ženi, ako je izjednače s takovim čovjekom. Stoga smo rekli, da ovakovo zauzimanje za potpunu jednakost žene i muškarca nije nimalo usluga ženi, a da i ne govorimo o štetnim posljedicama za cijeli ljudski rod.³⁷ Razlika između muškarca i žene postoji po prirodnom zakonu, i nitko je živ ne će ukloniti. Ako žena naiđe kod muškarca na brutalnost, tad joj potpuna »jednakost« ne će pomoći ništa; ako li naiđe na plemenitost i moralnu visinu, tad će biti sretna i zadovoljna u porodici, kojoj je glava muž, što mora i hoće nju da smatra ne rop-

³⁷ Muškarac naime nikada ne može u služenju vlastitoj vrsti preuzeti ulogu žene. Ako se dakle silom hoće žena da »izjednači« muškarcu, onda ne će ni ona da nosi onoga tereta u službi vrste, što joj ga nije nametnuo muškarac nego priroda odnosno Začetnik prirode — Bog. Drugim riječima žena više ne će da ima od srca poroda i da se muči s njim, budući da joj je prema staroj jednoj riječi: »omerosus ante partum, dolorosus in partu, laboriosus post partum.« Dobro veli Pijo XI. u svojoj okružnici: »A oni, što običaju živom ili pisanom riječju potavnniti sjaj ženidbene vjernosti i čistoće..., propovijedaju, da se žena emancipirala ili da se mora emancipirati... Ali i to (=socijalna) nije

kinjom ili sluškinjom nego životnom drugaricom, i s kojom je s obzirom na ženidbena prava i dužnosti potpuno jednak. To u ostalom uviđaju i razborite žene.³⁸ Iako je što god opravdano na osjećaju »ropstva« žene u obitelji, onda je jedini pravilni zaključak iz te činjenice, da se muševci vrata svojim porodicama, a ne da im se i žene otuđe; da muševci ispituju svoju savjest te stanu vjerno ispunjavati svoje dužnosti prema ženi i djeci, a ne da se žene muševcima »izjednače«.

Tko ne vidi, kako je velika kulturna i moralna misija katoličke Crkve, koja svojom filozofijom brani, svojom dogmom o sakramentu ženidbe oplemenjuje i diže, svojim propisima ženidbenim štiti, svojim milostima i pobožnostima: uzorom sv. Obitelji i posvetom presv. Srcu Isusovu pomaže i gradi tu velebnu instituciju. Stoga sve, što još »pozitivne vjere ima«, valja da se okupi oko te »tvrde i stupa istine«. Ne zaboravimo nitko, da otešćavaju položaj Braniteljice morala nesamo oni, koji mirno gledaju, kako tirani javnog mišljenja: kazališta, kina i štampa šire boljševički ženidbeni moral, ili ih pače pomažu, nego i svi oni, koji svojom praksom vrijeđaju dostojanstvo kršćanske ženidbe i gaze svetost njenih propisa. Jer praksa odmah traži zakonsku zaštitu i teorijsko opravdanje, pa tako izdaje boljševizmu jednu poziciju za drugom na nesreću pojedinca, naroda i cijeloga čovječanstva. Stoga je danas dužnost svakoga kulturnoga čovjeka, da i teorijom i osobito praksom pobija tezu boljševičku, dokazuje tezu kršćansku i tako pomogne do pobjede istini i pravu u gigantskoj borbi, koja se vodi za ženidbu između Moskve i Rima.

K. Grimm D. I.

prava emancipacija niti razumna i dostojna sloboda, koja pripada zadaći kršćanske i plemenite žene. To je prije kvarenje i ženske čudi i materinskog dostojanstva te rasap cijele obitelji, kojom se čovjek lišava žene, djeca majke, dom i cijela porodica vazda budne čuvarice. Pače ta lažna sloboda i neprirodna jednakost s mužem škodi samoj ženi. Jer, side li žena s onoga prijestolja, na koje ju je podiglo Evanđelje kod kućnog ognjišta, brzo će (iako ne na oko, a ono uistinu) pasti u staro ropstvo i postat će, kako je to bilo kod pogana, prosto muševljevo oruđe.«

³⁸ Tako na pr. glasovita konvertitkinja Sigrid Undset (vidi »Hochland 1929/10., str. 110. i dalje). Neukusno je i glupo govoriti, da je žena vlasništvo muža ili obratno. Tako govoriti znači nemati nimalo pravnog osjećaja. Jer vlasništvom može biti samo nerazuman stvor, s kojim može gospodar raditi što ga volja. A ni čovjek ni žena nisu nerazumna stvorenja, niti smiju jedno s drugim raditi, što ih volja. Ako je ipak čovjek nosilac auktoriteta u obitelji, onda ne smijemo zaboraviti, da i obitelj kao svako društvo mora imati auktoritet, koji ima zadnju riječ, i da je čovjek po svom položaju u obitelji (kao aktivni princip), kako to lijepo ističe i Undset, pozvan prije žene (kao pasivnog principa novoga života, kojem služi obitelj), da bude nosiocem toga auktoriteta.